

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-383-5-16>

LITERARY METHODOLOGY IN THE OUTLINES OF METAMODERNISM

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧА МЕТОДОЛОГІЯ В КОНТУРАХ МЕТАМОДЕРНОСТІ

Matsevko-Bekerska L. V.

Doctor Philological Sciences,

Professor,

Head of the Department of World

Literature

Ivan Franko National University of Lviv

Lviv, Ukraine

Мацевко-Бекерська Л. В.

доктор філологічних наук, професор,

завідувач кафедри світової

літератури

Львівський національний

університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Питання про домінування певних методологічних засад літературознавчого дослідження є традиційним і засвідчує свою незмінну актуальність упродовж всього процесу становлення теоретичної думки. Зародження нових естетичних принципів світоосмислення, зміна світоглядних / філософських / культурологічних мікропарадигм, трансформація художньої парадигми, зовнішньолітературні чи внутрішньолітературні чинники – ці та багато інших складових увиразнюють певні конфігурації теоретико-методологічного дослідницького калейдоскопу. Відчутне переживання інакшості в історико-культурному дискурсі поступово набуває не лише раціонального обґрунтування, але й просте до утвердження деякої мови для свого увиразнення та деталізації. Цей процес не є простим і лінійним, понад те – він і не може таким бути. Наразі не йдеться про тектонічний злам парадигми, однак літературні явища й мистецькі процеси з другої половини ХХ століття дотепер переконливо свідчать про іншість. Параметри й контури цієї іншості намагаються осмислити дослідники – кожен у полі власного переживання наявної культурно-емоційної ситуації. На цьому шляху аналітичний процес розгортається з різною динамікою, з акцентуванням почасти неоднорідних тенденцій (струшуючи в кошику ідей та пропозицій етику й естетику, філософію та історію, психологію творення та психологію сприймання, поетикальні засоби й поетологічні принципи тощо), однак «спільним знаменником» щоразу переконливіше стає власне домінанта «сутності всього всюди водночас».

Платонівський метаксис пасує якнайкраще для початку нанизували дослідницьких засновків та постулатів. Натепер не маємо пропозицій

для конкретизації настрою та емоційного переживання нинішнього моменту. Водночас сподівання на те, що такий контур може невдовзі з'явитися, не має передумов. Спроби науковців розгорнути дискусію про штучність або гадану актуалізацію метамодерного дискурсу в пізнанні та дослідженні літератури у всіх можливих проявах її феномену, вочевидь, від самого задуму не мають виразної перспективи. Адже сутність метамодерності в запропонованих мистецько-філософських концептах виростає з кореня погодження «усіх з усіма». У своїх дослідженнях спираємося на деяку сукупність ідей, котрі допомагають додати цілісності й логічності літературознавчим трансформаціям. Скажімо, сприйнята як виправдана й доцільна зміна методологічного статусу наратології з класичного на посткласичний (незважаючи на стрімкість та, цілком імовірно, не абсолютну вичерпаність цього методологічного проекту) відбулася і здобула дослідницьку мультиплікацію, згармоніювавши пропозиції про розширення поля аналізу та залучення інструментарію для вивчення природи та специфіки організації художнього викладу. «Запаморочення» Ж. Женетта, прагнучи до впорядкування, в аналітичному контексті метамодернізму опиняється ще не у визначеності й готовому логічному рішенні, але входить в активний резонанс із відчуттями, сприйманням і переживанням. Пошуки рівноваги в тривожній реальності метамодерного світовідчуття набуває визначеності принаймні у розумінні напряму дослідницької перспективи.

Розмірковуючи про методологічні аспекти метамодернізму як дослідницької практики найчастіше звертаємося до однієї із перших праць, статті М. Заварзаде «Факт апокаліпсису і художнє «затемнення» в сучасних наративах американської прози» (1975) [3]. Тож не можемо твердити або погодитися із твердженням про спонтанний і недоцільний (чи несвоєчасний) сплеск зацікавлення новітніми підходами до вивчення художності в актуальних мистецьких проявах. Ймовірно, інтуїтивне від початку та неомовлене в термінологічному каноні переживання інакшості культурної парадигми відбувається передусім у свідомості митців, котрі відчувають потребу в новій мові для маркування нового горизонту втілення художності як базового принципу існування будь-якого естетичного феномену. Короткі нотатки чи есеї про суть і принципи метамодернізму не претендують ані на ідеологічну завершеність, ані на методологічну вичерпність. Це більше запрошення та пропозиція, аніж відповідь і рішення. Якщо «нульова інтерпретація» має право на осмислення і засвідчена літературними фактами (що, власне, деталізує М. Заварзаде), то наявність у полі Літератури принципово нових підходів

до відображення й зображення потребує ословлення, простуючи до якісно іншої мови наукового дискурсу.

Увага до метамодернізму зосереджується у смислових площинах Метамоделну і метамодерності. Різний обсяг понять, як і різні підходи до їхнього тлумачення, є цілком доречними і не конче мусять спричиняти поляризовані дискусії. Зафіксоване в есеях поняття «структури почуття» – ключове для подальших розмислів – виростає із середини ХХ століття (Р. Вільямс «Довга революція», 1961), додає переконливості «нульовій інтерпретації» і приростає додатковими значеннями. «Структура почуття» привертає увагу до канону почуттєвості, а далі стає своєрідним смисловим центром для нової естетики, що мала би дати орієнтири в переживанні нової реальності. У маніфестах метамодернізму Т. Вермюлен і Р. ван ден Аккер (Нідерланди), Л.Тьорнер (Великобританія), як і в статті «Модернізм, постмодернізм та метамодернізм: критика» (2017) Т.Юсеф (Іран) визначили деякі доміанти нової культурної епохи (як-от «віра, довіра, діалог і щирість» Т.Юсефа [2]). Одночасно із філософсько-мистецькими та літературознавчими пропозиціями відзначаємо деякі наукові концепції (як-от, названі у статті О.Бандровської [1]: диджи-модернізм А. Кірбі, Великобританія; автомодернізм Р. Семюелса, США; альтермодернізм Н.Бурріо, Франція; перформатизм Р. Ешельмана, Німеччина).

Естетична маніфестація модернізму відбувалася у відповідному історико-культурному, соціальному, ціннісному контекстах, це було визнано на рівні логічної розбудови методології і тексти-твори здобули теоретичну рамку для систематизації поетикальних ознак і принципів художнього світоосмислення. Натепер сама лише наявність в українській літературі новел Андрія Содомори, романів Олександра Михеда, поезії Ліни Костенко, різножанрової творчості Сергія Жадана, як і в зарубіжній – літературних феноменів Юстейна Гордера, Марка Леві, Анни Гавальди, Елізабет Гілберт, Джоан Роулінг – це здійснений факт, який варто уважно досліджувати, віднаходити у ньому смисли та вводити в сучасний гуманітарний контекст. Названі (та численні інші) автори вже за горизонтом постмодерністської поетики, а для розуміння смислів їхнього світовідчуття і світотворення, для інтерпретації суміжності первинної та вторинної реальностей, для пізнання нової якості художності потрібна нова (інша) мова, починаючи від термінології і до хоча би пунктирного позначення інакшості в художній репрезентації світу й людини у світі.

Таким чином, не порушується метафора Г. Костюка про літературу як «світ образів та ідей», що є складовою канону. Водночас змінюється принциповий підхід до сутності, призначення літератури, своєрідності

її функціонування у традиційному просторі. Сучасна література (історичний відлік якої можна починати від 60-их років XX століття, а смислову інакшість фіксувати від 26 квітня 1986 року в Україні та від 11 вересня 2001 року у світі) засвідчує нову щирість, що для методологічного компромісу наразі позначаємо як метафору («нова щирість»), однак визнаємо, що художні практики потребують теоретичних трансформацій, навіть не простуючи до однозначності й простоти аналітичного дискурсу. З активізацією машинної обробки інформації активізувалася когнітивістика, з якісним нагромадженням наратологічного інструментарію деталізувалася її методологічна складова, з переходом на нові рівні комунікації інтелекту й «інтелекту» вияскравилися нові питання, нові проблеми у сприйманні та осмисленні літератури. Драматичні й трагічні події, що сколихнули світ – спочатку пандемія, тепер Велика визвольна війна України за право бути – не залишає ні місця для невпевненості, ні простору для сумнівів. Інша якість тексту, твору, діалогу свідомостей тощо привертає увагу дослідників, а науковий простір примножується дефініціями, що узгодяться або збережуть свої позиції в літературознавчому процесі першої третини XXI століття. Метамодерність не лише по-новому називає сучасний емоційний стан і настрій, але й виконує терапевтичну роль для покоління героїв і втрат.

Література:

1. Бандровська О. Реальність як вигадка? Поняття «метамодернізм» і «метамодерн» в сучасному культурологічному і літературознавчому дискурсі. Львів : Іноземна філологія, 2021. Вип. 134. С. 152–164. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/fpl.2021.134.3519>
2. Yousef, T. Modernism, Postmodernism, and Metamodernism: A Critique. *International Journal of Language and Literature*. 2017. Vol. 5(1), pp. 33–43.
3. Zavarzadeh, M. The Apocalyptic Fact and the Eclipse of Fiction in Recent American Prose Narratives. *Journal of American Studies*. 9. 1975. Pp. 69–83. doi:10.1017/S002187580001015X